

Hemmafronten under första världskriget

Bild: United Kingdom Government

Kvinnlig industriarbetare på ett skeppsvarv under första världskriget.

Hemmafronten insåg aldrig verkligheten vid fronterna

Soldaterna lärde sig snabbt att befolkningen i deras hemland inte förstod hur de hade ute vid fronten, och så var fallet. Det hände att soldater i sina brev fick frågor som: "Du måste vara fruktansvärt trött när du kommer tillbaka till kasernerna efter striderna".

Franska soldater fick brev från bekymrade äldre kvinnor som på fullt allvar frågade: "men när det regnar slåss ni väl inte"? Och "Strider ni på söndagar"? Men personer som kände till att soldaterna stred i skyttegravar trodde att de var gjorda av betong med olika bekvämligheter.

Denna brist på förståelse fick britten Sydney Rogerson önska sig att han var konstnär så att han kunde visa: "pratmakarna, predikanterna och smitarna hemma vad de gick miste om och hur litet de någonsin skulle kunna förstå våra känslor, våra förhoppningar och våra farhågor".

Äcklad av allmänhetens brist på förståelse

Bristen på förståelse mellan soldater och allmänheten blev uppenbar när soldaterna åkte hem på permission. Många soldater blev oerhört besvikna på den okunnighet om krigets verklighet och fasor som de mötte hos befolkningen i deras hemland. För de flesta blev mötet med hemlandet en vemodig resignation, ett bevis på att de var ensamma och bara de visste vilka hemska prövningar som väntade dem ute i skyttegravarna.

Känslan av utanförskap var vanlig bland många soldater och en del soldater kände en stor lust att återvända till livet i skyttegravarna trots att de visste vilka fasor de skulle

möta. Den tyske soldaten Helmut Zschulte skrev alldeles före sin död i slutet av 1917: "Jag är rastlös. Jag avskyr köksbordet där jag sitter och skriver, jag tappade tålamodet över en bok. Jag måste till fronten. Jag måste återigen höra hur granaterna vrålar uppe i luften och hur den öde dalen återger ljudet. Jag måste återigen till mitt kompani, och återigen leva i dödsriket".

Tyskarna fick svälta

Vintern 1916 brukar kallas för kålrotsvintern i Tyskland. den fick sitt namn efter den enda mat många människor kunde få tag i - kålrötter.

Bild: Sport and General Press Agency Collection

Kvinnorna fick dra ett tungt lass vid hemmafronten.

Tillgången på livsmedel var begränsad i landet. Den officiella ransonen tillät endast 100 gram kött och ett ägg i veckan, men detta var ofta omöjligt att få tag på.

Det har beräknats att närmare 700 000 tyskar dog under kriget i indirekta verkningar av undernäring, till exempel tuberkulos.

Ernst Glaeser, som var författare, skrev: "Kvinnorna som stod i köer talade mer om sina barns hunger än om att deras män hade dött". När det blev ont om kött tog folk till sådana tvivelaktiga delikatesser som marinerad valross och kokt kråka.

Bristen på livsmedel ledde till upplopp i många tyska städer och det dagliga intaget av mat var för många stadsbor nere i 40 procent av förkrigsnivån.

I februari 1917 skrev prinsessan Blücher i sin dagbok: "Vad beträffar stämningen bland folket har den heroiska attityden totalt försvunnit. Nu ser man ansikten som masker, blå av kylan och förvridna av hunger".

Trots att Tyskland var utsatt för en blockad av de allierade nådde landet stora ökningarna i krigsproduktionen. Exempelvis översteg produktionen av gevär och kulsprutor 1917 arméns behov.

Bättre läge i Storbritannien

Det ekonomiska läget i Storbritannien och Frankrike var bättre än i Tyskland, men deras regeringar hade svårt att övertyga befolkningen om att uppoffringarna var jämnt fördelade. Affärsmän som bedrev svarta affärer väckte befolkningens vrede.

Ransonering i Storbritannien

1918 införde brittiska regeringen ransoneringskort. Alla tvingades registrera sig hos en slaktare och en specerihandlare. Ransoneringen inleddes med socker, kött, smör, ost och margarin. Idén var att kunna garantera tillgången på vissa varor och det lyckades.

Officiella siffror visade att kaloriintaget var i stort sett lika stort som innan kriget.

Kvinnor inom industrin

Antalet brittiska kvinnor som var anställda inom handel och industri ökade från tre miljoner till fem miljoner under kriget. År 1918 utgjorde kvinnor mer än hälften av Tysklands arbetsstyrka i industrin.

När det gällde tillverkning av krigsmateriel lockades kvinnorna av högre löner och bättre arbetsförhållanden.

Vita fjäderrörelsen

Det var ett stort socialt tryck på männen i Storbritannien att gå ut i kriget. Det fanns en rörelse som kallades "Vita fjäderrörelsen" som uppmanade kvinnor att överlämna denna traditionella symbol för feghet till alla män i militär ålder som inte bar uniform.

Många soldater

Omkring 5,7 miljoner brittiska män tjänstgjorde i armén under första världskriget. Det var en fjärdedel av den vuxna manliga befolkningen. Omkring 2,4 miljoner soldater i den brittiska armén var frivilliga.

I Storbritannien kunde värnpliktiga ansöka om att bli undantagna, och den vanligaste orsaken var att ta hand om gamla föräldrar. Omkring 16 000 "samvetsömma" begärde undantag på principiella eller religiösa grunder. De flesta av dem gick med att tjänstgöra som icke-stridande, exempelvis som bårbärare. De som vägrade att tjänstgöra bestraffades.

Värnplikt införs i USA

När [USA](#) gick in i kriget den 6 april 1917 var landet inte förberett för ett krig och någon allmän värnplikt fanns inte. I slutet av april 1917 hade endast 97 000 anmält sig frivilliga inför kriget.

Den 18 maj 1917 antogs en lag som krävde att alla amerikanska medborgare mellan 21 och 31 år skulle registrera sig för mönstring före den 5 juni. Bara medlemmar av erkända pacifistiska religiösa grupper som kväkarna behövde inte inkallas av samvets skull.

2,8 miljoner amerikaner

Vid krigsslutet hade omkring 2,8 miljoner amerikanska soldater sänts till Frankrike. Omkring 116 000 dog i militärtjänst, många av dem i influensaepidemin.

Spanska sjukan

Spanska sjukan var en influensaliknande sjukdom som drabbade världen 1918-1920. Sjukdomen orsakades av en slags fågelinfluensavirus som överfördes genom

direktkontakt eller genom luften vid hostning. Över hälften av befolkningen i Europa fick sjukdomen och av dem dog ca 2,6 miljoner människor. I hela världen dog totalt omkring 20 miljoner av spanska sjukan.

Visste du att:

- Eftersom tyskarna inte kunde importera varor över havet tvingades befolkningen att stå ut med ersatz. Det var ersättningsprodukter, exempelvis kaffe gjort av ekollon och tvål som tillverkades från en rad kemiska ämnen och slipmedel.
- Efter fyra års krig började krigströttheten sprida sig i Österrike-Ungern och folk kämpade ständigt för att få tag på mat och bränsle. Ambulerande soppkök utspisade regelbundet Wiens befolkning med en tunn välling.
- På våren 1918 införde Storbritannien ransonering av socker, te, smör och kött. Orsaken var att förhindra hamstring av varor. Regeringen införde subventioner (ekonomiskt stöd) av vetepiserna, vilket bidrog till att befolkningen slapp svälta.
- Under kriget ökade krigsproduktionen enormt. 1915 producerade Storbritannien 24 000 ton sprängämnen och 1917 nådde produktionen hela 186 000 ton. Under samma tidsperiod ökade produktionen av kulsprutor från 6 100 till nästan 80 000. Tyskland producerade 43 200 gevär 1914, 1916 tillverkades tre miljoner.
- Vid krigsutbrottet i Frankrike samlades alla samhällsklasser i patriotisk enighet. Regeringen införde sträng censur och förbjöd politiker att besöka fronten. Man genomförde också åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen. Barernas öppettider inskränktes och resurser dirigerades om från produktion av vin och pastis till livsmedel.
- Oerhört många svarat amerikaner inkallades i USA, men alla de amerikanska styrkorna var strikt segregerade. Majoriteten av de svarta placerades i underhållsförband, men så småningom sattes två svarta divisioner in i striderna i Frankrike.

Litteratur:

HP Willmott, *Första världskriget*, Bonnier Fakta, 2012

John Keegan, *Det första världskriget*, Natur och kultur, 1998

Hanson W Baldwin, *Första världskriget*, Wahlström & Widstrand, 1963

Peter Englund, *Brev från nollpunkten: historiska essäer*, Atlantis, 1996

Text: Carsten Ryytty, författare och f.d. SO-lärare

Artikel från SO-rummet 2020-12-01